

mgr lic. Małgorzata Koterba

Streszczenie rozprawy doktorskiej
PRZYMIOT OSOBY (KANN. 1097 § 2 I 1098)
W WYROKACH ROTY RZYMSKIEJ
Z LAT 1990–2000

Sobór Watykański II (1962–1965) był przełomowy dla personalistycznego ujęcia zgody małżeńskiej. Personalizm chrześcijański uwydatnił godność człowieka, stworzonego na obraz Boga, podkreślił jego prawa i obowiązki, jego wolność, ale także jego odpowiedzialność. Kanony dotyczące wady zgody małżeńskiej (kan. 1095 i nn.), odzwierciedlają ten personalistyczny nurt, a w szczególności kan. 1098, który deklaruje nieważną zgodę małżeńską uzyskaną w wyniku podstępu. Treść kan. 1098 wypływa naturalnie z personalistycznej idei wzajemnego oddania się małżonków, która jest trzonem wyrażanej przez nich zgody – małżonkowie oddają siebie nawzajem takimi, jakimi są, wzajemnie akceptując ten osobowy dar z siebie. W jurysprudencji norma z kan. 1098 jest niemalże automatycznie łączona z kan. 1097 § 2, który był obecny, pod nieco inną treścią, w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* z 1917 r. Obie normy bowiem dotyczą błędu co do przymiotu osoby. W kan. 1097 błąd może dotyczyć dowolnego przymiotu drugiej strony, a sama norma koncentruje się nie na samym przymiocie osoby (rzekomo będącym przedmiotem błędu), ale na wpływie błędu na wolę nupturienta, tak że w istocie determinuje jego wolę. Z kolei kan. 1098 odnosi się do przymiotu osoby w sposób nieco bardziej obiektywny. Przymiot osoby odgrywa kluczową rolę w obu powyższych normach, stąd też próba ich skatalogowania i oceny waloru subiektywnego, jak i obiektywnego, stała się nie tylko interesującym, ale i niezbędnym badaniem.

Przedmiotem pracy doktorskiej jest szczegółowa analiza przymiotów osoby, o których mowa w wymienionych kanonach, na podstawie wyroków Trybunału Roty Rzymskiej na przestrzeni 11 lat. Przedstawiony w pracy okres badanych wyroków ma swoje dwa uzasadnienia: po pierwsze, okres 11 lat daje wystarczający zasób wyroków

(blisko 80), po drugie, orzeczenia z tego okresu odnoszą się do małżeństw zawartych przed *Kodeksem Prawa Kanonicznego* z 1983 r. co pozwala na przyjrzenie się stanowisku jurysprudencji w odniesieniu do retroaktywności omawianych wad zgody. O ile dziś procesy o stwierdzenie nieważności małżeństw zawartych przed wejściem w życie aktualnego *Kodeksu* należą do rzadkości, o tyle małżeństwa między osobami nieochrzczonymi lub tylko między osobą ochrzczoneą i nieochrzczoneą są (i będą) nadal obecne.

Podjęta próba skatalogowania przymiotów osoby z dwóch analizowanych norm ma posłużyć do odpowiedzi na pytania: Czy sam przymiot może decydować o ostatecznym wyroku w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa z wyżej wspomnianych kanonów? Czy przymioty wskazane przez literaturę kanonistyczną różnią się w istocie od tych, które prezentują wyroki rotalne? Czy walor subiektywny i obiektywny przymiotu osoby jest w istocie brany pod uwagę w ocenie środków dowodowych przedstawionych w powyższych procesach?

Materiałami źródłowymi dla niniejszej pracy naukowej były przede wszystkim zebrane orzeczenia Trybunału Roty Rzymskiej, ale także dokumenty papieskie, takie jak kodeksy prawa kanonicznego, alokucje, dokumenty Kurii Rzymskiej oraz Papieskiej Komisji do Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Niniejsza praca uwzględnia także polską i obcojęzyczną bibliografię zebraną podczas licznych kwerend bibliotecznych w Polsce, jak i w Leuven czy w Rzymie.

Praca podzielona jest na cztery rozdziały. Każdy z rozdziałów podzielony jest na kilka podrozdziałów, które z kolei dzielą się na paragrafy. Ponadto wszystkie rozdziały kończą się podsumowaniem omówionych w nich tematów. Dzięki temu zagadnienia są prezentowane w szczegółowy i precyzyjny sposób, umożliwiając jak najdokładniejsze przedstawienie wybranych aspektów dotyczących kanonów 1097§ 2 i 1098.

W pierwszym rozdziale przedstawiona została obszerna historia tworzenia się obu kanonów, a także natura omawianych wad konsensusu małżeńskiego. Na koniec podjęta została próba własnej oceny źródła kan. 1098. Drugi rozdział otwiera część dotycząca wyjaśnieniu pojęć *error*, *persona* oraz *qualitas*, a także analiza poszczególnych elementów składowych obu wad zgody w oparciu o literaturę kanonistyczną oraz zebrane wyroki Trybunału Roty Rzymskiej. Kolejny rozdział

rozpoczą dyskusję na temat personalistycznego ujęcia małżeństwa między niegdyś sędzią Trybunału Roty Rzymskiej – Cormac Burke a ówczesnym dziekanem Wydziału Prawa Kanonicznego Katolickiego Uniwersytetu w Leuven (Belgia) – Rick Torfs (1994–2003; 2009–2013). Kolejna część rozdziału trzeciego przedstawia katalog konkretnych przymiotów osoby, zarówno tych z kan. 1097 § 2, jak i z kan. 1098 w oparciu o literaturę i zebrane orzeczenia. Ostatni rozdział rozprawy poświęcony został prezentacji procesu dowodzenia z uwzględnieniem interpretacji obu interesujących nas kanonów wskazanej przez jurysprudencję rotalną. Ważnym elementem w procesie dowodzenia jest walor subiektywny i obiektywny przymiotu osoby, zarówno w kan. 1097 § 2, jak i 1098. O tym, jak sędziowie rotalni odnieśli się do kwestii oceny tych walorów i jaki wpływ miał on na ostateczny wyrok w sprawie, odnosi się druga część ostatniego rozdziału niniejszej pracy.

Rozprawę podsumowuje zakończenie, w którym, na podstawie przeprowadzonych badań, przedstawiono wnioski i spostrzeżenia odnoszące się do przymiotu osoby z kann. 1097 § 2 i 1098 na podstawie orzeczeń Trybunału Roty Rzymskiej.